

PÕLLUMAJNDUSE AJALOOST

OMA MAA

K. Annuk

Filoloogid tähistasid 1993. a. Mihkel Veske (28. 01. 1843 Holstre...16.05. 1890 Kaasan) 150. sünniaastapäeva. Põllumeestel võiks olla nähtavasti põhjust tänavu ära märkida Tartus ilmunud kuukirja "Oma maa" 110. sünniaastapäeva. "Oma maa" esimeseks väljaandjaks ja vastutavaks toimetajaks oli dr. Mihkel Veske (1884...1885), hiljem (1886...1891) Hugo Treffner (17. 07. 1845 Kanepi...13.03.1912 Tartu). Teatmeteostes iseloomustatakse ajakirja "Oma maa" kuukirjana, kus avaldati populaarteaduslikke kirjutisi, algupärast ilukirjandust, rahvaluulet ja tõlkeid ning kus tutvustati Venemaa rahvaste ajalugu ja kaasaegseid olusid. Dr. Mihkel Veske ise kirjutab selles ajakirjas, et "Oma maa" on teaduste ja juttude ajakiri. Toimetuse aadressiks annab ta Emajõe uulits nr. 2. "Oma maa" ja tema esimese toimetaja poolt avaldatud kirjutisega "Meie maa waranduse kasvamisest" 1885. a. 4. numbris (lk. 89...95) on jäädvustatud nii ajakirja kui ka tema esimese toimetaja mälestus põllumeeste silmis. Artikli saamist ja sisu iseloomustatakse dr. M. Veske poolt järgmiselt: "Siin annan nüüd näituse ühe päriks ostetud talu põllu-hariduse ja sisse tuleku edendusest. See on Tartu maakonna, Wisusti walla¹, Kassiwere küla, Madise talu. Need teadused andis mulle kirjalikult minu palve peale lahkeste selle talu tubli peremees Kaarel Karm." Tähelepanuväärne artikli autori (M. Veske) osas on see, et Leipzigi Ülikoolis sanskriti, kreeka, araabia, vana-egiptuse jt. keeli ja kirjandust õppinud mehena tahtis ja suutis tegeleda ta ka põllumajanduse küsimustega sedavõrd, et luua isiklike kontakte talumeestega ja seda ka peale oma kodukandi Holstre. Hilisematel aastatel,

Hugo Treffneri toimetajaks olles, on ajakirja põllumajanduslikud kirjutised õpetavat laadi ja vähem originaalsed (W. Johannson "Põllu harimisest", H. Laas "Mõni sõna põllurammutamisest" jt.). Enamasti on tegemist tõlgitud artiklitega – "Põlluharimise teaduslikud põhjused", "Mesilaste toitmine", "Kehwiir ehk piima wiin" jne. "Oma maa" artikkel "Kui maa waranduse kasvamisest" käsitleb Madise talu suurust, külvikorda, saake, talu sissetulekuid põllukultuuride saagi müügist, renti ja talu ostulepingu sõlmimist. Põhilised arvandmed on aastatest 1863, 1870 1873 ja 1880 ning nende baasil on koostatud tabelid 1 ja 2. Talu (üldsuurus 227 vakamaad², ostuhind 7600 rbl.) ost vormistati 1873. aastal. Üksikasjalikumalt on artiklis kirjutatud maaparandusest, selle tegemisest ja tagajärgedest. Selle küla talude edusammud on olnud seotud maaparandusega. Kassivere on põline küla, sest ta on asutatud juba enne 1582. a. revisjoni, olles seal juba märgitud Kasywere (Westrén-Doll, 1922)³. Madise talus oli 1880. a. kaevatud 1500 sülda⁴ kuivenduskraave. Lisaks lahtisele kuivendusele oli põldudele ehitatud ka hagudrenaazi. Maaparanduse tulemusena oli põllumaa pind nüüd 120 vakamaad, s. o. suurenemine 50 vakamaa võrra, võrreldes 1863. a. 70 vakamaaga. Madise talus heinamaalt on kuivenduse eelselt saadud 5...6 puuda⁵ halba heina vakamaalt, sest õige rohkesti on kasvanud seal "tuli-sammalt". Pärast kuivendust ja kõvera mättakirvega mätaste väljaraiumist ja suve jooksul 2...3 korda "värsket veega" kastmist on heinasaagid ulatunud juba 50...60 puudani vakamaalt.

¹ Siin on tegemist Kaarepere valla Visusti mõisale kuulunud Madise taluga Kassivere külas

² vakamaa (riia vakamaa) = 0,37 ha

³ A. Westrén - Doll - Das Inventar der Starosteé Dorpat im Jahre 1582. - Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft. Dorpat, 1922, S. 32...56.

⁴ süld (7 jalga) = 2,1336 m

⁵ puud = 16,38 kg

Maaparanduse tagajärjel on saagid suurenenud 3...5 korda (tabel 1). Vähem kui kahekümne aastaga on talu rahalised sissetulekud suurenenud põllukultuuride saagi müügist 10 korda (tabel 2). Kui 1863. aastal ei piisanud saagi müügist saadud rahast veel rendiks (puudujääv osa kui ka talu muud väljaminekud tuli veotöödega teenida), siis käsitletava perioodi (1880. a.) lõpul jääb krediitkassale makstavatest protsentidest (192 rbl.) ja talu aasta-ostuvõla vähendamisest (600 rbl.) veel 993 rubla üle.

Tabel 1

Põllukultuuride koristuspind ja kogusaak Madise talus

Kultuur	1863. a.		1870. a.		1873. a.		1880. a.	
	pindala vaka-maades	kogusaak vakkades ⁶ (linal leisikutes) ⁷	pindala vaka-maades	kogusaak vakkades (linal leisikutes)	pindala vaka-maades	kogusaak vakkades (linal leisikutes)	pindala vaka-maades	kogusaak vakkades (linal leisikutes)
Rukis	23	115	17	115	20	200	24	300
Oder	10	70	17	115	20	200	24	350
Kaer	7	70	17	170	20	200	24	350
Lina	6	70	6	70	5	2,5
Kartul	1	100	24 ⁸	300

Tabel 2

Madise talu rahaline sissetulek põllukultuuride saagi müügist

Kultuur	1863. a.		1870. a.		1873. a.		1880. a.	
	setvert ⁹ (linal kaal) ¹⁰	rbl.	setvert (linal kaal)	rbl.	setvert (linal kaal)	rbl.	setvert (linal kaal)	rbl.
Rukis	5	37,5	8	72	35	315	65	585
Oder	5	18	25	200	40	340	90	720
Kaer	...	30 ¹¹	35	140	35	157,5	65	292,5
Lina	3	90	60	120	2	100
Kartul	75	187,5
Kokku	×	175,5	×	532	×	912,5	×	1785

Kaarel Karm ja tema kaasaegsed ning nende järglaste mitu põlve tegid ligikaudu saja aasta vältel Kassiveres maaparandust labida abil. Mäletan, et veel 1939/1940. aastal kaevati Kassivere veeühingu poolt välja antuna küla lõunapoolses osas Pedja jõkke suubuvat

⁶ vakk (riia vakk) = ca 69 liitrit (rukist - 49,335 kg; otra - 45,885 kg; kaera - 34,500 kg; kartulit - 45,540 kg)

⁷ leisik = (20 naela) = 8,190 kg

⁸ 24-vakamaane väli on ühiselt märgitud ristikehina ja kartuli all olevaks, eraldi näitamata ristikehina ja kartuli koristuspinda. Saakidest on näidatud ainult kartuli saak vakkades. 1863. a. on kartulit kasvatatud ainult aiamaal. 1870. ja 1873. a. ei ole andmeid kartuli kasvupinna ja kogusaagi kohta. Lina kasvatamise kohta ainukesena ei tooda andmeid 1880. a. kohta

⁹ setvert (8 setverikku) = 209,91 l

¹⁰ kaal = 163,8 kg

¹¹ 1863. a. ei ole näidatud müüdud kaera kogust ega sellest saadud raha. Antud aastal kõigi kultuuride saagi müügist laekunud 175,5 rbl. on aga 30 rbl. võrra väiksem kui rukkist, odrast ja linast (37,5 + 18 + 90) kokku laekus. 1880. a. esmakordselt esitatakse andmed kartuli müügi kohta. Sellel aastal ei näidata aga lina müüki.

magistraalkraavi käsitsi, seejuures visati suur osa mullast kraavi sügavuse tõttu välja mitmes järgus. Selles külas parandati maad enam kui sada aastat vakamaa haaval labidaga, enne kui 1960-ndate aastate lõpul toimus kogu küla maade lausmaaparandus ekskavaatorite ja buldooseri abil. Siis polnud siin aga enam talusid ning nende elanikke ja nende oma maad. 1976. a. seoses maa-asulastike piiride korrastamisega kadus selle põlise küla (Kassivere) nimi ning tema maad liideti Visusti külaga. Aja jooksul endise küla talusid jäid enamuses tähistama pinnasesse vajunud vundamendid ja endistele õunaaedadele tuulevarjaks istutatud jalakad, künnapuud, pärnad, saared, tammed, lehised, mis eemalt vaadatuna jätvavad nüüd parkide mulje. Praegu laheneb oma maa küsimus nii aeglaselt ja justkui osapooltele vastumeelselt või nagu oleksid omal ajal Kaarel Karm ja tema kaasaegsed jätnud mõisnikele maa ostuhinna maksmata ja järeltulijad tänaseni võlglasteks. Järeltulijad peavad nüüd tõestama oma järeltulijaks olemist ja oma maa omamise õigusjärgsust.

Dr. Mihkel Veske artikli “Meie maa waranduse kaswamisest” lõpu esitame siin taas originaalses kirjaviisis. “Nõnda samuti kui K. Karm, on mitmed tema naabruse peremehed oma maad palju parema järje peale tõstnud. Seda tööd teha, waewa näha ja hoolt kanda wõis üksnes üks põllumees, kes oma haritava maa omanik on; rendi-peremees ei tee seda mitte, ei wõigi seda teha. Oleks Wisusti walla Madise talu rendi-talu olnud, siis oleks see kasu, mis tema nüüd enam kannab kui enne suuremalt osalt saamata jäänud, oleks surnult maa sees puhkanud ja talu pidaja üksnes waewalt ära elada saanud. Selle pärast on maade ära ostmine ära mõetmatta kasuline; tema teeb sood põlluks, heinamaaks, metsaks, istutab ilusad õunapuu aiad. Meie maa üleüldine põllutallitus piaks nõnda sisse seatud saama, et maid õige pia päriks osta wõib. Siis annab meie kallis kodumaa palju suuremat tulu, raha on siis enam ja enam liikumas kui nüüd. Siis wõiwad ka riigi kasud tõusta, noori inimesi wõib paremine koolitada, raamatuid wõib enam osta, hooneid wõib paremine ehitada, inimesed saavad paremat toitu, saawad ka ihu poolest tugewamaks ja n. ed.”